

beide kerken in die tijd, de veronderstelde wedergeboorte.

Origineel is het artikel over de diverse reacties van de Gereformeerde Gemeenten en geestverwanten op de Eerste Wereldoorlog. Ze varieerden van hulp aan de Belgische vluchtelingen tot waarschuwingen tegen hun zedeloosheid. Ds Kersten zag de oorlog als het 'dreigend zwaard des Heeren' en een waarschuwing tegen de goddeloosheid van ons volk.

In het artikel over predikantenportretten uit vijf begrafenisverslagen is Florijn op zijn best. Hier staat hij kritisch ten aanzien van zijn onderwerp. Uit de in pathetische en gezwollen taal geschreven verslagen kan het beeld van de ideale predikant afgeleid worden. Dan wordt van zo'n 'ellendige broeder' gezegd dat hij een Godzalig, bevindelijk, nauwgezet voorganger was, die in elk opzicht de eer van God op het oog had en 'wiens dienst gezegend was geweest'. Volgens Florijn is er sprake van een ontwikkeling naar een meer zakelijk verslag.

Op weinig overtuigende wijze trekt Florijn in het volgende artikel lijnen tussen Ledeboeriaanse en Kruisgezinde voorgangers en de 'meest vooraanstaande predikanten' Fraanje en Kersten. De wijze waarop de kritiek van Miskotte op de Gereformeerde Gemeenten (in 1924, niet in 1923), al zouden zij de 'krankheid der ziel' te veel koesteren, door Florijn wordt besproken is unfair en doet tekort aan de diepe pastorale intentie die uit deze kritiek spreekt als die in haar verband wordt gelezen.

Door de vele autobiografische citaten uit preken en brieven is de biografische schets van ds J.R. van Oordt een heel aardige illustratie van de tale Kanaäns geworden. De bundel wordt afgesloten door een terugblik op de herdenkingsdienst ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Gereformeerde Gemeenten.

Florijn biedt in dit boek alleen fragmenten. Een echte eenheid ontbreekt, tenzij je die zoekt in de bevinding. Ook de uitvoering van het boek laat nogal te wensen over: slechts drie artikelen zijn voorzien van noten of een bibliografie, een register ontbreekt, evenals een verantwoording van de ± 100 foto's die zijn opgenomen. Naast een aantal zeer onduidelijke formuleringen bevat het boek vele

storende zetfouten. Dat neemt niet weg dat in elk artikel wel een aantal leuke, onbekende details zijn te vinden.

C.P. de Wildt

¶ **S.W.M.A. den Haan, P.M. Kan, *Zucht om zich te oefenen in de lieflijke zangkunst. Het zangkoor van het Leidse Weeshuis in de Bataafs-Franse Tijd, Alphen aan den Rijn, 1996. 126 blz. ISBN 90-6469-711-6. f 21,50.***

De Stichting Heilige Geest- of Arme Wees- en Kinderhuis te Leiden gaf opdracht aan de eerstgenoemde auteur om het eeuwenoude archief te ordenen en te beschrijven. Een van de belangrijkste vondsten was de *Portefeuille met muziek voor het Paaschfeest gecomponeerd door C.F. Ruppe 1797 en verdere muziek*. Die bestond uit een nog omvangrijker *Kerstmuziek 1796* voor weeshuiskinderkoor en een grote instrumentale bezetting. Nadat dit werk in 1990 was uitgevoerd ter gelegenheid van het verschijnen van de archiefinventarisatie en een boek over de bouwgeschiedenis van het Weeshuiscomplex bleven de auteurs gefascineerd door de koor- en muziekgeschiedenis.

Na een hoofdstuk over het Nederlandse muziekleven in de tweede helft van de 18e eeuw wordt een beeld geschetst van de kerkelijke muziekbeoefening na de reformatie. Verschillende gegevens die hier worden geboden zijn nogal gedateerd. Zo wordt een vervlakking gesignaleerd in de kerkzang van de zeventiende eeuw tot aan de introductie van de statenberijming in 1773, wordt het niveau van de gemeentezang in verband gebracht met het ontbreken van een begeleidend instrument (19), vervlakt in deze periode het ritme en respecteert de gemeente de 'voorgescreven' verhogingen en verlagingen niet.

Dat de auteurs op dit terrein niet goed zijn ingevoerd blijkt ook uit de opmerking dat de samenzang 'bij alle hervormers hoog in het vaandel stond, ...'. En op pagina 21 lezen we dat gezangen eigenlijk niet geaccepteerd werden binnen de gereformeerde liturgie. Het lijkt erop dat de auteurs het algemene